

Väike teatmik (Tartu) paranoiakriitilise risoomi kohta

Aare Pilv

metsas müttab lind
nagu eraldi protsess
(Luuk 2008: 20)

Olen veidi kimbatuses, kuidas nimetada või määratleda seda autorite, tekstide ja loomepraktikate kogumikku, mis intuiitiivselt vaadeldes kuulub kokku ja mida iseloomustab eksperimentaalsus, kirjanduse peavoolust lahkne mine või lausa ükskõiksus selle suhtes. See on justkui „eraldi protsess“, sest kuigi ta näib taotlevat teatavat kirjanduslikku uuendust, ei ole uuenduslikkus eesmärgiks. Esiteks seetõttu, et kohati lihtsalt korratakse peaaegu sajanditaguseid avangardistlikke tehnikaid, teiseks aga ollakse astunud välja (radikaalsemalt, kui seda ehk uskudagi tahaks) „eesti kirjanduse“ kui sellise uuendamise ja jätkamise dialektikast. Samas pole see eristumine ka kuidagi demonstriatiivselt vastanduv, sest vastandumine tähendaks ju negatiivpildis samastumist; pigem on see just ükskõiksus, piiri tõmbamisest loobumine. Kui tal mingi eneseidentiteet üldse on, siis igal juhul ei ole see tekkinud enese piiritlemise kaudu.

Probleemne on isegi selle seltskonna määratlemine mingi kindla „seltskonnana“, pigem on see just risoomjas võrgustik, millel on küll omad koondumiskanaliid (nagu oli ajakiri Vihik ja on praegu eksp-list¹), kuid mitte organiseeritud hierarhiat (kuigi mingid vaimsed liidrikujud tekivad paratamatult sealgi, ja tundub, et üheks selliseks on Erkki Luuk, kes on ka eksp-listi virtuaalne omanik), kuhu kuuluvad ühelt poolt täiesti marginaalsed ja avalikust tuntuusest ülivähe hoolivad tegelased, teisalt nullindate suur lemmik Mehis Heinsaar ning paar Alveri preemia laureaati.

Olen pealkirjas ettevaatlikult Tartu pannud sulgudesse, sest tegemist pole ainult Tartu inimestega, nende raamatud pole alati Tartus ilmunud ega üritused ainult Tartus toimunud, kuid siiski on üks parameeter, mille järgi neid võib eristada, ikkagi Tartu-kesksus, Tartust võrsunud olek; ma tahaksin isegi öelda, et see „eraldi protsess“ on tartuliku algupäraga, võib-olla on tegu nullindate kirjanduse selle osaga, milles spetsiifiline „tartulikkus“ ilmneb kõige selgemini (kui tartulikkuse all pidada silmas seda, et selle toimimise üheks eelduseks on Tartus aset leidmine). Üheks „tartulikkuse“ erinevuseks „tallinlikkusest“ võib ehk pidada seda, et Tartu vaimne kliima ei nõua enese tõestamist ja maksmapanekut mingite mõõdupuude suhtes, vaid võimaldab rohkem toimida iseenda kriteeriumidele vastavalt – n-ö tõestamissunnist vabana (mis väljendub kas või selles, et professori ja „külalahullu“ vaheline sotsiaalne ja kommunikatiivne distants on Tartus kindlasti väiksem kui Tallinnas). Ja see on ju ka midagi iseloomulikku sellele nähtusele, millest siin juttu on.

1 eksp@googlegroups.com.

Üldnimetajaid sellele kirjandusele on pakutud mitmeid. Seda võiks nimetada „Tartu avangardi“, kuid tolle nimetuse probleemiks on just see, et kuigi see kirjandus meenutab kohati tugevalt seda, mida avangardismiks nimetatava all on tehtud, sisaldab *avangardi* mõiste oma algses militaarsuses kirjandusvälja kui mingi territooriumi hõivamise konnotatsiooni ning ühtlasi kujutelma kirjandusest kui mingist progressist, progresseeruvast nähtusest, mille esirinnas on siis see avangard ehk eelsalk. Kuigi „eraldi protsessi“ on sellisest avangardisusest püüdnud distantseeruda, on näiteks Berk Vaher on tolle kirjanduse eestriikijana nii mõnigi kord kasutanud just võitluslikku tooni, sellega äärtpidi seotud Andreas W on oma kultuurinägemust esitanud üsna sõjaka teravusega.

Milliseid määratlusi veel on? Berk Vaher on kasutanud *mikrokosmilise kirjanduse* mõistet (Vaher 2004a), seletades seda suhteliselt kujundlikus keeles ning nimetades seda „kognitiivseks realismiks“ ja „kairose kroonikaks“. Vaheri ja siinkirjutaja ühises katses seda kirjandust määratleda on öeldud: „Et vältida igasuguseid „avangardi“ ja „perifeeria“ soovimatuid lisatähendusi, kasutame siin käsitletava kirjandusvoolu kohta *ad hoc* tühja sõna Y-kirjandus“ (Vaher, Pilv 2004: 5). 2006. aastal ilmunud antoloogia „Tekstiläätse/Kangelasema toitepiim“ tagakaas annab mõista, et koondab kirjandust, mille nimetuse eesliideteks on *miip*, *mikro* ja *eksp*. *Miip* tähendab seda, mida ta just tähendab,² *mikro* on tõenäoliselt pärit Vaheri eelmaintitud *mikrokosmilise kirjanduse* mõistest ning *eksp* on kujunenud nüüdseks tolle võrgustiku enesemääratluseks, kes on koondunud eksp-postiloendisse ning korraldab üritusi selle nime all. *Eksp* on loomulikult lühend „eksperimentaalsest“ ning selle kõige manifesteerivam väljund trükitud kujul on Vihiku erinumber „eksp eri mentaal eri“ (2008), mille toimetaja oli Erkki Luuk, kes kirjutas sinna ka seletava-kehtestava teksti „eksperimentaalne tekst: kummitused ja predikaadid“ (Luuk 2008). Tasub tähele panna, et seal distantseerutakse *avangardi* mõistest (mis öeldakse olevat devalveerunud), ei kõnelda otsesõnu eksperimentaalkirjandusest, vaid „eksperimentaalsest tekstist, millel mittekirjanduslik funktsioon puudub“, mille alamhulgaks on omakorda eksperimentaalne kirjandus (aga kirjandust määratleb ainult see, et mingi tähemärkide järgnevus tekitab tunde, et see on kirjandus). Eksp-kunstil on neli tunnust: mittekanooniline sisu, mittekanooniline vorm, statistiliselt ebanormaalne sisu ja statistiliselt ebanormaalne vorm – „eksp tekst vastab vähemalt kolmele neist tingimustest“. Seejärel loetleb Luuk kuut eksperimentaalsuse laadi (sisueksp, vormieksp, žanrieksp, modaalseksp, koodieksp ja formaadieksp) ning ligi kahtkümmet enamlevinud eksperimentaalset tehnikat.

2 Sõna tekkis spontaanselt „Tekstiläätse“ nimelisel üritusel jaanuaris 2004 ning on lihtsalt tagurpidi „piim“ (kuna valmiv tekst oli mõeldud „Kangelasema toitepiima“ kogumiku jaoks), võimalik, et sõna kinnistumisel mängis rolli ka sarnasus sõnaga „diip“; „Tekstiläätse“ üritusi on toimunud teisigi, kuid nende tulemusi pole avaldatud – sisuliselt tähendab see lihtsalt rühmaviisilist automaatkirjutamist, kusjuures valmivat teksti võib ekraanile projitseerituna reaalaajas jälgida ka publik. Oli puhas juhus, et 2005. aastal tekkis Kehras kristlik tüdrukutebänd Miip, keda hiljem kutsuti ka eksp-üritustele esinema.

Mulle näib aga, et kui otsida mingit „sisulist“ või „ideoloogilist“ raammõistet tollele kirjanduslikule fenomenile, mida ma püüan kirjeldada, siis võiks ehk abi otsida ühest teisest Luugi tekstist pealkirjaga „Paranoiakriitika“, mis ilmus 2002. aastal Vihikus (Luuk 2002). *Paranoiakriitika* mõiste ja meetod pärineb Salvador Dalílt ning Luuk seletab seda nii, et inimestel on dispoitsioon mõelda (st. uskuda), et miski on varjatud ja et see varjatu on tõde, ning ühtlasi ka, et tõe on iseloomulik, et ta on varjatud – see paranoia on tõlgendava mõtlemise põhimehhanism. Paranoiakriitika toob esile, et tõel kui sellisel ei olegi avaldumisvormi, on ainult „varjamisvorm“. Niinimetatud terve mõtlemine on paranoilisemgi paranoiast kui haigusest, „sest ta on paranoia, mis tänu pidevale valimatule kahtlustamisele end ise ohjes hoiab. Sellises olukorras on avatud paranoiakriitika [---] legaalne kolmas tee tervise ja haiguse vahel. Nagu arvata võib, hoidis just see Dalí'd [---] hulluks minemast ja terve olemast.“ (Luuk 2002: 30.)

Mulle näib, et võib-olla just see vahepealsus kirjeldab tolle kirjanduse iseloomu päris hästi – teatav pidev ja ohjeldamatu püüe tuua esile tõe „varjamisvormi“. Just seepärast valisin ka pealkirjas määratluse *paranoiakriitiline*: mulle näib, et mingi üldistusena võiks see ju tolle Y/miip/mikro/eksp/jne-kirjanduse kohta kehtida, osutades ka tema sugulusele modernistliku avangardiga, s.t sürrealistliku pärandiga. Kusjuures see sugulus näib olevat suhteliselt mõjuängi-vaba, kasutades seda pärandit mitte võitlusvahendina kirjanduslike moodsuste võitlusväljal, vaid reaalselt kasutusväärtust omava instrumentariumina, tegeliku mentaalse ja intellektuaalse praktika vahendina – ader, millega saab maad künda, ei saa olla moodne või iganenud.³ Ma ei hakka allpool tegema tõsisemat tõlgendustööd, vaid püüan luua lihtsalt mingi ülevaatliku kaardistuse, millega on tegu. Ma ei saa väita, et alljärgnev ülevaade oleks päris täielik või tasakaalus, sest ma pole vaatamata oma püsivale huvile jõudnud seda pidevalt jälgida ega valda kogu n-ö siseringi infot.⁴ Ka põhjalikumast sisulisest analüüsist olen siinkohal loobunud, ja seda teadlikult. Ma arvan, et enne kogu selle nähtuse korralikumat tõlgendamist (ning võib-olla üldisema eesti kirjandusprotsessiga sidustamist, kui kellelgi see huvi peaks olema) kuluks ära üks faktiline kaardistus, n-ö alusuuring, et oleks üldse selge, millest jutt käib. Seepärast on siin artiklis ka palju kõikvõimalikke kirjanduseviiteid – olgu see siis mingil määral valikbibliograafia eest, mida mu artikkel kommenteerib.

14 NÜ on rühmitus, mis tekkis kunagi 1990. aastate algupoole Tallinnas ning siinse kogumi suhtes on ta pigem „eelkäija“ rollis. Paavo Matsini näol on ta küll osalenud eksp

3 Olen eksp-kirjanduse mõjuängivaba suhet konkreetselt Andres Ehini loominguga käsitlenud artiklis „Kas on olemas Ehini-järgsus?“ (Piltv 2012).

4 Info, mille allikatele pole eraldi viidatud, pärineb kas siinkirjutaja vahetult kogunenud teadmistest või postiloendi eksp@googlegroups.com arhiivist. Täna paranduste ja täpsustuste eest Kiwat, Erkki Luuki, Martiinit, Tanel Randerit, Kaspar Rannikut, S. S. Fabrique'i ja Berk Vaherit.

üritustel ning Matsini ja Marianne Ravi isikus ka koguteoses „Kangelasema toitepiim“, kuid rühmituse aktiivsem tegutsemine jääb varasemasse aega. Ometi ei saa 14 NÜ-st üle ega ümber, kui tahta uuema aja eksperimentaalsest kirjandusest rääkida – just nemad on süsteemsemalt tegelnud bibliomorfade valmistamisega ning täitnud need tekstiga, mida võib vabalt pidada tartuliku paranoiakriitilise kirjutusviisi esimeseks ilmuniseks. See rühmitus n-ö pani märgi maha ning nõnda pole eksp pelgalt nullindate nähtus, vaid juba 1990. aastatel võrsuma pandu loogiline areng. 14 NÜ kesksemad liikmed paistavad olevat mitmekülgsete ja esoteeriliste huvidega ning mitmes kõrgkoolis õppinud Paavo Matsin, kes on tuntud ka kirjanduskriitikuna, ning kunstnik ja tunnustatud multifilmirežissöör Mait Laas; lisaks neile kirjandusteadlane ja nüüdne Tammsaare muuseumi juhataja Maarja Vaino, fiktiivne-pseudonüümne Marianne Ravi, postuumse liikmena 20. sajandi alguse ekstsentriline kirjamees Johannes Üksi (tema kohta vt Vaino jt 2002, Vaino 2007), boheemlasajakirjanik Marko Mägi, kunstnikud Erkki Kadarik ja Tripp Jarvis. Tasub mainida, et Matsin ja Vaino kuuluvad ka Gustav Meyrincki Seltsi. Rühmituse väljaanded: Matsin/Mägi/Laas/Kadarik „Aja algus“ (1993), Laas/Mägi/Matsin „Ego ja mõju“ (1994), Laas/Matsin „Kaks muinasjuttu“ (1995),⁵ Matsin „Manöövrite aeg“ (kaanel „Manxxvrite aeg“, 1996), „Altar“ (1997),⁶ Ravi „Press“ (1998), Matsin „Interlineaaria“ (1998), Laas „Nett“ (1998),⁷ Matsin „Aabits“ (2000)⁸ ja Ravi/Vaino/Matsin/Jarvis/Laas/Üksi „Ekskursioonijuhi Laptop“ (2003). Kõigi raamatute kujundaja on Mait Laas ning suur osa neist on nn ribaraamatud, s.t trükid trükikoja lõikemasinast üle jäänud paberiservadele. Ebastandardse kujuga on teisedki raamatud, nt „Manöövrite aeg“ ja „Aabits“ meenutavad formaadilt Tähekesse ajakirja, „Ekskursioonijuhi Laptop“ on majakujuline vedrukõites raamat. Sisu on neil selline, mis võimaldab Jan Kausil arutleda tõelise „autori surma“ üle (Kaus 2003a, Kaus 2003b), rääkida vägivaldlast loojutustamise kallal (Kaus 2002) ning Neeme Lopil näha kogu asjas subjekti lõhkuvat intertekstuaalset tekstimasinat (Lopp 2002). Raamatutega on sageli kaasnenud kas näitused või happeninglikud ja ruumikujunduslikud „raamatulavastused“ (nt 1998. aastal „Poet ja udemeteeliini operaator“ Harju tänava Musta laega saalis, vt Sirkel 1998). 14 NÜ eneseseletustena võib soovitada nt Monica Siku ja Marko Mägi intervjuusid Matsini ja Laasiga (Sikk 1995, Mägi 2002a). 2011. aastal ilmus Matsini proosaraamat „Doktor Schwarz. Alkeemia 12 võtit“, mis kuulub oma laadilt eelmise rea juurde ja mida esitleti alkeemilise pühitsusrituaali vormis.⁹

5 Arvustusi: Märka 1995, Rato 1995, Soolo 1995, Soomets 1995.

6 Siinkirjutaja leidis ainsa viite selle raamatu kohta „Ekskursioonijuhi Laptop“ lõpus olevast nimestikust, seda ei leidu raamatukogudes ning ka internetotsing ei anna lisainfot.

7 Arvustusi „Pressi“, „Interlineaaria“ ja „Neti“ kohta: Vadi 1998, Krull 1999.

8 Arvustusi: Maiste 2000, Ruben 2000.

9 Arvustusi: Andreas W 2012, Oidsalu 2012, Prints 2012, Remsu 2012. Paavo Matsin on avaldanud ka lastejutustuse „Väike viiul ja kassimaffia“ (1998).

Mugiv (ka mugivtudiv) oli 1990. aastate lõpus Supilinnas aadressil Emajõe 6 skvottinud kunstniku Juka Käärmani juurde veini- ja teeõhtutele kogunenud seltskond, mis arendas välja millegi, mida võiks nimetada spetsiifilise stilistikaga aktsionismiks, mis leidis muu hulgas väljundi ka tekstides. Seltskonda kuulusid kunstnik, filmi- ja *performance*'imees Martiini (Tarmo Vahtra, esitleb end ka nime all Martiini Teekann), Marko Kompus, Mehis Heinsaar, Kaspar, Lauri Sommer, kunsti- ja muusikategelane Margus Kiis ja veelgi inimesi. „Mugiv“ oli üldnimetus tolele keelelisele ja tundehoiakulisele atmosfäärile, mida selles seltskonnas loodi ning mille lahutamatuks osaks olid ka improvisatsioonilised ühismusitseerimised (kus ei improviseeritud ainult muusika, vaid ka instrumentide osas). Ise olen vaid korra sellisele õhtule sattunud, seepärast ei mõista sellest täpsemalt kirjutada, seda enam, et nende tegevus polnud mõeldud väljapoole afišeeritavana, vaid sisemise sõprusringi suhtlusvormina. Mugiva tegelased on end tutvustanud ka Teadmatuse Akadeemiana – just sealt ringist on pärit see Heinsaare „Härä Pauli kroonikate“ motiiv, nagu ilmselt ka mitmed teised tema juttude tegelased või juhtumused (nagu kas või ootamatult majast avastatav tundmatu tuba, vt Kiis 2008a). Sama seltskonnaga on seotud ka mitmed väljamõeldud (kuid eksisteerivate) pillidega muusikakollektiivid, nagu Budapest ja Parmupilliorkester.

Kirjanduslikus trükisõnas võib „mugivat“ otsesõnu mainituna leida vaid loetud hulgal: Lauri Sommeri luuletus „mugiv ja tudiv“ Erakkonna koguteoses „Üheksavägine“; Marko Kompuse kaheosaline luulekogu, esimene osa Max Rebu autorinimega „Naiste pesu“ ja teine osa „Luuletusi Ants Pasuna järelejäänud paberitest“ (2000)¹⁰ – raamatu kirjastusenimeks on „mugivtudiv“ (kuigi tagakaanel on ka Erakkonna võtme-logo), illustratsioonid on teinud Mehis Heinsaar ja Juka Käärmann (raamatu n-õ mänedžer oli Berk Vaher); kolmandaks Kaspari „Ummakummas“ leiduv tekst „märkmleid emajõe idüllist“, kus „... suitsetati aromaateid udusid ja mittikumidigiti ... mugiti ja tuditi“.¹¹ Viimaks on 2011 ilmunud Heinsaare „Härä Pauli kroonikate“ täiendatud kordustrukki toimetajaks märgitud „mugiv“ – „Avatud Eesti raamatu“ sarja jäljendava kujunduse on teinud Juka Käärmann ja palgelehel sarja embleemi kohal viidatakse Teadmatuse Akadeemiale.

Marko Kompus ongi ehk kõige produktiivsem autor, kes tollast mugiva vaimu oma tekstides senini edasi kannab (kuigi see pole muidugi tema tekstide ainus ega peamine jõujoon).

¹⁰ Arvustusi: Klee 2000, Valper 2001.

¹¹ Kaspar täiendab: „Üks Ummakumma algsetest pealkirjadest, mis mul meeles mõlkus, oli samuti Mugiv-tudiv. Kuna aga see oli ühes kambas sündinud kvant, siis ei oleks seda mõistetavatel põhjustel saanud sel viisil kasutada. Veel eksisteerivad mu kurioositeetide kogus mitmed mugivtudivlikud fotoseeriad, mida tegime Juka, Marko, Mehis ja mina. Vahel koos, vahel eraldi ja vahel ei teinud üldse keegi midagi, mis oli samuti omaette hoiakuks. Mugivtudiva üheks toonaseks emanatsiooniks oli toidunõudest, nukkudest ja muust kraamist organismid, mida sai konstrueeritud eriti palju just ühel suvel (2001) koos Markoga Põlgastes. Meie suureks eeskujuks oli siis ameerika fotograaf Joel-Peter Witkin. Hiljem hakkasin lavastama suuremaid kompositsioone oma toas Tartus, mis muutus tasapisi ateljee-salongiks.“ (E-kiri autorile, 8. veebruar 2012.)

Tema debüüdiks oli „Koirohusein“ (1999)¹². Pärast Rebu/Pasuna raamatut on järgnenud teiselaadne, lihtsama luulekeelega „Make love not love“ (2001)¹³ ning kolm väga mahukat ja barokset kogumikku, mis on jäänud kahjuks suhtelisse retseptisioonilünka: „Vallaliste jõgede tõkkejooksja“ (2006),¹⁴ „Surnud kuldnokkade märjad esmaspäevad“ (2008) ja „Kapiuks jaan oksa“ (2009);¹⁵ raamatute kujundajate hulgas on ka Kaspar ja Martiini. 2012. aastal ilmus Kompuselt luulekogu „Tikrisuitsu ja leiba“. Marko Kompus on oma maalidega ka näitustel esinenud – kui varem olid need sageli leitud materjalile (tünni- ja kastikaaned jms) maalitud abstraktsed värvikompositsioonid, siis uuemal ajal on tema kui kunstniku põhižanriks saanud külluslikud kollaažid kõikvõimalikest leitud esemetest, igaüks jutustamas oma sürreaalset lugu. Kompus on luulet avaldanud ka nime Ubungs all (Looming 2004, nr 3). Kompusest on tehtud film – Tartu boheemlaskonna jäädvustamisele pühendunud Jaan-Jürgen Klaus'i „Erakpoeet Marko Kompus“ (2005).

Kaspar (kodanikunimi varem Kaspar Ranniku, nüüd Kaspar Jassa) õppis ülikoolis vene filoloogiat, loobus pärast magistritöö kaitsmist edasisest akadeemilisest karjäärist ning otsis loovamaid eneseteostusvõimalusi, tegeldes tõsisemalt ka fotograafiaga, pildistades hilisemaid Kompuse kollaaže meenutavaid absurdseid ja fantaasiarikkaid kompositsioone. Nüüdsel ajal töötab ta Eesti Rahva Muuseumis giidina. Kaspar on avaldanud kaks raamatut: Kaspari nime all „Ummakumma“ (2003, täieliku pealkirjaga „Haruldane mullikogemus ehk Ummakumma ehk Kogemata bagatellid, millel on lugeja rõõmuks kirjutatud ja piltidega varustatud magister ja kavalier Kaspar“),¹⁶ mis sisaldab kummastavat, kuid intelligentset proosaluulet läbisegi stiilsete siluettpiltidega; ning Kaspar Jassa nime all „Modus silendi“ (2004), hoopis teistlaadne, nappide ja õhuliste luuletuste kogu.

Martiini on uuemal ajal muutunud üheks ekspi aktiivsemaks liikmeks¹⁷, ka Kompus on osalenud ekspi üritustel, Kaspar on samuti eksp-võrgustiku liige.¹⁸

12 Arvustusi: Ehin 1999, Serpent 1999, Valper 1999.

13 Arvustusi: Afanasjev 2001, Klee 2001, Priimägi 2001, Sild 2002.

14 Arvustus: Loog 2007.

15 Arvustus: Matsin 2010.

16 Arvustused: Kruusa 2004, Loog 2004a.

17 2012. aastal ilmus Martiinilt mp3-album „Virr-varri ähvardus“ (plaadifirma Õunaviks).

18 Kaspari kui elukunstniku kohta annab tunnistust seegi, et tema kodust on kirjutatud ajakirjas Kodukiri (Sepandi 2007).

Mehis Heinsaarest ma siinkohal pikemalt rääkima ei hakka, sest tema looming peaks ka üldisemalt tuntud olema (hiljuti ilmus lausa temale pühendatud omaette koguteos, mis sisaldab ka korralikku bibliograafiat, Vabar 2011a). Igal juhul tasub Heinsaare puhul meeles pidada, et selle uue sajandi ühe kõige rohkem ülistatud prosaisti elutundelised tagamaad on tihedalt seotud just tolle üsna vähetuntud vaimse sfääriga, mis sajandivahetuse paiku tihenes ja plahvatas Emajõe tänaval.

Lauri Sommeri seotus tolle Emajõe tänava seltskonnaga pole olnud nii keskne, Sommer on üleüldse olnud seotud väga erinevate mõjujoontega, ta on neid ise ka mitmel puhul mälestuslikus vormis jäädvustanud (vt nt Sommer 2001a, 2007 ja 2008a, tema peavooluvälisemate või eksperimentaalsemate loomepraktikate kohta vt nt Sommer 2002, 2003 ja 2008b).

Kuid Sommeriga seoses tuleks igaks juhuks ära mainida veel kaks tegelast. Esiteks Tartu legend ja muusik Erkki Hüva (Hyva, kasutanud ka nime Mr. Good), kelle muusika ning muusitseerimise viis haakub mentaalsuse poolest tolle eelkõneldud maailmanägemisega; Sommer on olnud üks Hüva toetajaid ning seotud tema plaadi „Varjust rambini“ (2004) väljaandmisega plaadifirmas Õunaviks. Ka Hüvast on J.-J. Klaus teinud filmi „Sinitäheke“ (2006). Teiseks Õunaviksi rajaja **Villem Valme**, kes on pärit tollestsamast Viljandi 1990. aastate alguse punk- ja hipiseltskonnast, kuhu kuulusid peale Sommeri veel näiteks elektroonilise muusika tegija ja kunstnik Pastacas (Ramo Teder), kunstnik Piret Räni ja Kohvirecordsi plaadifirma omanik ja disainer Hannes Praks ning millega suhtlesid ka hilisem kirjandusteadlane, tollal Viljandi Kultuurikolledžis õppinud Janek Kraavi ning hilisem kirjandus-, ooperi- ja jalgpallikriitik Alvar Loog (tollal tuntud kui James).¹⁹ Valme kirjutas kohati väga veidrasse koomikasse kalduvaid punkluuletusi juba põhikooli ajal (tollal tuntud kui Wolly), hiljem, Tallinnas eesti filoloogiat õppides, on ta osalenud koguteoses „Psaikobilli“ (2002, koos Kätlin Vainola, Valner Valme ja Kristjan Kaugenõlvaga)²⁰ ning avaldanud luulekogu „Artur Tõhu unenägu“ (2003),²¹ mis sisaldab peale uuemate tekstide ka tsükli vanu Viljandis kirjutatud asju. Valme töötab reklaamifirmas Tank ning hoiab ülal Õunaviksi. Valmet on põhjust mainida seepärast, et tema tekste võib näha kauge eeltaktina, mis on kooskõlas hiljem Tartus toimuma hakanuga, samuti on Valme hiljem osalenud mõnel üksikul ekspi üritusel.

19 Berk Vaher oli Jamesi klassivend, tollal samuti Viljandis koolis käinud siinkirjutajal tolle seltskonnaga kontakte polnud.

20 Arvustusi: Mägi 2002b, Selg 2002, Afanasjev 2003a, Haav 2003, Kruus 2003a.

21 Arvustusi: Loog 2004b, Rooste 2004.

Valdur Mikita on kogu tolles „eraldi protsessis“ täiesti omaette suurus, esmalt juba seepärast, et kuigi ta on küll olemas eksp-kirjanduse antoloogias „Kangelasema toitepiim“ ning osalenud mõnel eksp-võrgustiku üritusel, on tema kuulumine mingitesse gruppidesse üsna vaieldav.²² Teiseks aga seepärast, et Mikita „tegevusraamistik“ on palju laiem kui mingite loomepraktikate teostamine, ta on pigem loovuse teoreetik ja metaluuletaja. Mikita on õppinud bioloogiks, kaitsnud seejärel semiootika alal doktorikraadi („Kreatiivsuskäsitluste võrdlus semiootikas ja psühholoogias“, 2000), olnud seejärel õppejõud ning töötanud ravimifirmades. Raamatutena on tal ilmunud „Äparduse rõõm“ (2000),²³ mis oli algselt mõeldud doktoritöö käigus tekkinud keele- ja kultuurimängude praktilise käsiraamatuna, samalaadne „Rännak impampluule riiki“ (2001),²⁴ praktilise suunitlusega „Kirsiõieturundus. Visioon alternatiivsest turundusest“ (2004),²⁵ kujutus- ja seostamisvõimest ületulvav keele- ning märgiteoreetiline esseeraamat „Metsik lingvistika. Sosinaid kartulikummardajate külast“ (2008)²⁶ ning „Teoreem“ (2011)²⁷, mis sisaldab kahte novelli: „Jänese kapsa teoreem“, millele anti 2009. aastal vastasutatud Gailiti preemia, ning hüperboolne pornoesoteerika „Nõia teoreem“. Mikita haardeulatus keele, kirja, maastiku ja erinevate sünesteesiade kokkupõimimisel ning nende kultuuri arenguvõimaluste perspektiivi asetamisel on vähemasti eesti kirjaruumis minu meelest ainulaadne. Näib, et võimalused, mida eksperimentaalse „eraldi protsessi“ raames kasutatakse, on Mikita poolt visandatud raamistikus juba ette ära kirjeldatud – seepärast nimetasin teda ka metakirjanikuks. Kindlasti on ta retseptiooniliselt ka üks alahinnatumaid kirjutajaid uuemas eesti kirjanduses – aga mitte ainult selles, ka kultuurilise identiteedi alases diskursuses üleüldse. Igal juhul on Mikita alati kõrgunud kogu selle „Tartu avangardi“ taustal kui omaette autonoomne maamärk, kelle osaluse üle mõnes ühises ettevõtmises või tema enda teoste ilmumise puhul ollakse alati põnevil ja rõõmsad, seda enam, et enda afišeerimisel on ta alati hoidnud väga madalat profiili.²⁸

22 Muuseas, Mikita esimene kirjanduslik avalik esinemine toimus 1996. aasta aprillis koos seltskonnaga, kellest pärastpoole kujunes Erakkond, kuid hiljem pole ta ka Erakkonnaga koos tegutsenud.

23 Arvustusi: Luuk 2001, Vaher 2000a.

24 Arvustusi (osa neist kahe esimese raamatu kohta korraga): Kraavi 2001, Vaher, Pilv 2002, Vabar 2002a, Pilv 2006, Krull 2009a.

25 Arvustus: Vabar 2006.

26 Arvustusi: Salar 2008, Vaher 2008 (ühtlasi ka Andreas W „Gatlingi kuulupildujast“), Vabar 2010a.

27 Arvustusi: Oja 2011, Vabar 2011b, Vaher 2012.

28 Vt ka Sven Vabari pikka intervjuud Mikitaga (Vabar 2002b).

Enne kui rääkida kahest põhilisest koondavast „institutsioonist“, peaks mainima veel kaht nime, kes kindlasti kuuluvad „Tartu avangardi“ juurde, kuigi nende huvivektorid sihivad võrreldes teistega ehk mujale, ulme, tehnika ja virtuaalsuse küsimuste valdkonda. Need on **Andreas W** (varem Andreas Walden, kodanikunimega Andrus Laansalu) ja **Jaak Tomberg**. Andreas W on kunagi nooruses kirjutanud masinglikke luuletusi (siinkirjutaja on käes hoidnud isegi üht omakirjastuslikku raamatut, kuid raamatukogudes seda ei ole), töötanud 1990. aastatel Postimehe kultuuritoimetuses, mänginud punkansambli Nyrok City basskitarri (võttes selle koha üle muuseas Kiwalt, kellest veel edaspidi juttu tuleb), olnud 1998–2000 Ugala kirjandusala juhataja (ajal, kui Ugala kunstiline juht oli Andres Noormets), 2000–2002 Tartu Teatrilabori kunstiline juht, seejärel õppejõud Tartu Kõrgemas Kunstikoolis ja Eesti Kunstiakadeemias. Andreas W on Hendrik Toompere jr lavastuste püsiv helikujundaja, ta on tegutsenud ka tehnikakultuuri ajakirjade Maatriks ja 21 toimetajana. Viimasel ajal on ta ka ajalehe KesKus teatritoimetaja. Siinses kontekstis on ehk kõige olulisem Andreas W kui kultuurikriitik ja esseist ning tema tegevus Teatrilaboris. Esseistina on ta juba 1990. aastatest saadik arendanud üsna idiosünkraatilist kultuurikujutelmata, milles on oluline koht boreaalse elutunnetuse ning tänapäeva ja tuleviku tehnoloogiate kultuurilise tähenduse rõhutamisel, inimkeha ja -vaimu ning masina (nii konkreetse tehnika kui ka masina kui põhimõtte) interaktsioonil. Kunstilises praktikas leidiski see kõige ilmsemat teostust Tartu Teatrilaboris. 2000. aastal otsustas Tartu linn endale kuuluvale Tartu Lasteteatrile otsida uue juhtkonna ning konkursi võitis loominguuline kooslus Lendav Hollandlane. Teater nimetati ümber Teatrilaboriks ning Laansalu hakkas seal arendama oma teatriideali – tehnoloogilist teatrit. Kuna tegutseti katsetuslikul põhimõttel, ei jõudnud paari aasta jooksul lavale palju lavastusi, kuid need, mis jõudsid, andsid tunnistust täiesti erilaadsest ja intrigeerivast teatrimõttest. Kolm olulisimat lavastust olid „Uus Elysium. Une luup“ koos sellele eelnenud omaette lavastusena toimunud treileriga (2001/2002),²⁹ New Yorgi kaksiktornidele kiirreaageerinud „Ameerika“,³⁰ mida mängiti paar korda 2001. aasta septembris ja oktoobris ning Laansalu-teatri viimaseks jäänud, kuid ehk veenvaimaks osutunud „Aurora temporalis“ (2002);³¹ kahe esimese lavastaja oli Andreas W, viimase lavastaja Hendrik Toompere jr, „Ameerika“ oli Andreas W kirjutatud, aga „Uue Elysiumi“ ja „Aurora temporalise“ skripti kirjutas Andreas W ja Jaak Tombergi tandem. 2002. aastal lakkas Lendav Hollandlane

29 Arvustusi: Keil 2001a, Keil, Vaher 2001, Luuk 2001, Karulin 2002.

30 Arvustusi: Keil 2001b, Karulin 2001, Mägi 2001, Urmet 2001, Vaher 2001.

31 Käsitlusi: Maiste 2002, Ulfak 2002, Kraavi 2003, Põdersoo, Pilv 2003, Luuk 2003a, Luuk 2003b, Luuk 2003c, Vaher 2003a, Vaher, Andreas W 2003. „Aurora temporalis“ on eesti teatriloo oluline ka selle poolest, et selle koduleht oli Eestis esimene, mis oli tehtud spetsiaalselt ühe lavastuse jaoks ja täiendusena – teatri ja interneti väljendusvõimaluste sisulise põimumise alguspunkt.

rahalistel ja administratiivsetel põhjustel Teatrilaborit juhtimast, teater tegutses traditsioonilisemas laadis veel aastakese Margus Kasterpalu juhtimisel ning reorganiseeriti siis draamafestivali korraldavaks sihtasutuseks. Andreas W jätkas aga oma kultuurikriitiliste esseede kirjutamist, neid ilmus terve seeria ajakirjas Vihik (mille kujundaks Andreas W ka oli) rubriigis „Kiilkiri“; valik tema artiklitest ilmus 2008 raamatuna „Gatlingi kuulipilduja“.³²

Jaak Tomberg on üks eesti hüpertekstualse kirjanduse esimesi autoreid. Koos Lemmit Toometiga on ta kirjutanud hargneva narratiiviga „Prepare“, õppinud ülikoolis inglise filoloogiat ning seejärel kirjutanud kaks kirjandusteaduslikku monograafiat – ulmeteoreetilise „Ekstrapolatiivne kirjutamine“ (2004) ning silmapaistva kirjandusfilosoofilise doktoriväitekirja „Kirjanduse lepitav otstarve“ (2011). Siinse jutu seisukohalt on oluline märkida kaht asja. Esiteks, doktoritöö üks peatükk kujutab endast Erkki Luugi tekstide analüüsi, mis on senini kõige põhjalikum eksp-kirjanduse tõlgendus, kusjuures sellest tõlgendusest kasvab välja olulisi Tombergi teooria väiteid. Teiseks, Tomberg on olnud ajakirja Vihik püsiv kaastööline ning selle viimane toimetaja.

Siinkohal jõuamegi esimese olulise ühendava kanalini, mis on „eraldi protsessi“ koondamisel ja organiseerimisel olulist rolli mänginud. Selleks on ajakiri Vihik,³³ mille idee autor ja esimene toimetaja oli Berk Vaher. Vihik on ilmunud Eesti Kirjanduse Seltsi (edaspidi EKS) väljaandena, (s.t EKS-i kaudu on käinud ajakirja rahastamine, kuid pärast Kivisildniku ja Elo Viidingu vahelise listitüli publitseerimist ja sellele järgnenut ilmus Vihiku impressumisse märke, et EKS ei vastuta Vihiku sisu eest). Vihiku ideeks oli koondada Tartus (ja mujalgi) leiduvat ebakanoonilist kirjanduslikku ja kultuurilist mõtet ning anda avaldamisvõimalus autoritele, kes ei sobitu nii kergesti Loomingu ja Vikerkaare mentaalsesse formaati, seejuures oli algusest peale sihiks mitte hoida kindlat ideoloogilist liini, vaid koguda kokku võimalikult eklektilist materjali (millele oli tegelikult vastukaaluks tollase Berk Vaheri küllaltki poleemiline

32 Arvustusi: Kressa 2008, Luks 2008, Pilv 2008, Vaher 2008.

33 Vihiku puhul tuleks ilmselt mainida ka rida väiksetiraažilisi *do-it-yourself*-väljaandeid, mis oma vaimult ja autorkonnalt Vihikuga kattuvad: Hannes Praksi ja Villem Valme poolt toimetatud 1996–99. aastatel Viljandis ja seejärel Tallinnas ilmunud (kuid ka Tartus levinud) psühhedeelsesse absurdi kalduv ajaleht, mis kandis nimesid A4 ja Toivo (kaasautorite hulgas Sommer, Vaher, Erkki Hüva, Martiini) ning muutus hiljem Kohvirecordsi plaadifirma leheks Teadlane; Tartus Mihkel Samarüütli ning Berk Vaheri toimetatud ja 1999–2002 ilmunud päris arvuka autorkonnaga kirjanduslik leht, mis kandis nimesid „, et“ (*sic!*), „Hoi.“, „Katk“, „Optiva“; Barthol Lo Mejeri poolt 2005–2007 välja antud dada-väljaanne Arbuusid jt. A4 ja Toivo kohta on olemas üks Lauri Sommeri avaldamata ettekandekäsikiri, Tartu väljaannete kohta vt Ajaloo ilu 2008. Mingis mõttes raamistavad neid 1990ndate alguse Kostabi ja 2008. aastast ilmuv Müürileht, mis mõlemad tituleerivad end „Tartu ja maailma kultuurileheks“.

ja kirjandusvälja võimumängudesse sekkuv hoiak tema kirjanduselu ja kirjandust puudutava-
tes sõnavõttudes).³⁴

Berk Vaher tuli kirjandusse 1990. aastate teisel poolel Erakkonna koosseisus ning on kirjanduselus sellest saadik aktiivselt osalenud nii kriitiku kui ka organisatorina. Tema kriitikupositsioon on olnud üsna poleemiline ja impulsiivne (eriti varasemal ajal) ning maitse, millele tema hoiakud tuginevad, üsna individuaalne ja idiosünkraatiline. Kümneni esimeses pooles ka põgusalt poliitikas tegutsenud, oli ta 2005–2011 Kirjanike Liidu Tartu osakonna esimees, olnud inglise filoloogia õppejõud ning tegelnud doktorantuuris *eksootika* mõistega lääne kultuuris. Igal juhul on viimase kümneni Tartu kirjanduselu ja alternatiivsemat sorti kultuurielu raske ilma Vaheri initsiatiivideta ette kujutada. Kirjanikuna on Vaher avaldanud novellikogud „Pilved asfaldile“ (2000),³⁵ „Kaval kuuldavus“ (2001)³⁶ ja „Sekeldaja päevad“ (2004)³⁷ ning mahuka postmodernistliku romaani „Lugulaul“ (2002);³⁸ lisaks veel varasemal ajal väikesetiraažilisi omakirjastuslikke väljaandeid ja 2006 koos Tõnis Mägiga tolle elulooraamatu „Müümata naer“.

Vihikut on praeguse seisuga üheteistkümne aasta jooksul ilmunud üheksateist numbrit (nende hulgas kaks erinumbrit, mida pole üldnumeratsiooni loetud – Andres Keili ja Anneli Saro koostatud EKSi teatriseminaride kogumik ning Hedda Maureri, Balázs Herczegi ja Kaili Tamme toimetatud ungari kirjanduse tõlgete kogumik). Kümneni numbrini kandis ta määratlust „kvartalikirj“, kuid sellele vastavalt neli numbrit aastast on seda ilmunud ainult 2004. aastal; 2002. aasta maist 2005. aasta maini ilmus seda üsna korrapäraselt kokku kaksteist numbrit, numbrit 1–6 toimetajaks Vaher, numbritel 7–10 Priit Kruus. Kruusi ajal Vihiku suunitlus mõnevõrra muutus, seal hakati rohkem avaldama noorautoreid, kuni asjast kasvas välja uus omaette ajakiri, Priit Kruusi asutatud ja noorkirjandusele spetsialiseerunud Värske Rõhk. Pärast Kruusi lahkumist on Vihik olnud pigem almanahhi ilmega väljaanne,

34 Berk Vaher ise täpsustab: „Vihiku puhul oli küll oluliseks printsiibiks see, et mitte keskenduda ainult „avangardsetele“ tekstidele, vaid pigem mängida erineva taustaga tekste üksteisega kokku ja üksteise vastu; nii et muidu näiliselt konventsionaalne tekst omandaks ses supis ka mingi nihestatuse, hakkaks kuidagi kummaliselt mõjuma; s.t tekitada või süvendada tunnet tekstiloomelise realistlikkuse või adekvaatsuse või nullstiilisuse suhtelisusest; see oli jah see suur postmodernismi ideesse uskumise aeg 8)“ (e-kiri autorile, 25. jaanuaril 2012).

35 Arvustusi: Mihkelev 2000, Märka 2000, Tomberg 2001, Veidemann 2001.

36 Arvustusi: Kaus 2001, Luks 2001, Rooste 2001, Sommer 2001b, Tomberg 2001, Veidemann 2002.

37 Arvustusi: Luuk 2005, Nooni 2005, Sägi 2005.

38 Arvustusi: Kraavi 2002, Contra 2003, Luuk 2003d, Raudam 2003, Remsu 2003, Sinijärv 2003, Tomberg 2003a, Tomberg 2003b.

2006 ilmus Berk Vaheri toimetatuna Vihik alapealkirjaga „Kaks kultuuri“, 2007. aastast on Vihikut toimetanud Jaak Tomberg. Esmalt ilmus alapealkirja „Ilgapäevased patoloogiad“ all teemaühtsust taotlev 12. number, mis küll sisukoostiselt meenutas kuigivõrd veel Vihiku senist eklektilist ilmet (kaastoimetajaks Fonograaf), kuid edasi on tulnud juba selgelt temaatilised kogumikud. 13/14. number oli topeltnumber, millest ühe poole moodustas Tombergi koostatud „Võimalikud maailmad“, mille teljeks olid samanimelise eraseminari materjalid, ning teise poole Erkki Luugi toimetatud „Eksperimentaalne tekst“. 2010. aastal ilmus 15. number, teemaks „Linnaruumi arhitektoonika“, samal aastal ilmus ka 16. number, mis Anneli Saro toimetatuna koondab taas ühe teatriseminaride sarja vestlusi. Pärast pikemat vaheaega ilmus 2013. aastal Tombergi toimetatud number pealkirjaga „Nostalgia asjade vastu, mis seisavad veel ees“ (tiitlil tähistatud ekslikult kui number 16, peaks olema 17). Vihiku kujundaja-küljendaja on kuni 12. numbrini olnud Andrus Laansalu (kes selles rollis esineb nimede Fonograaf ja Lendav Hollandlane all), hiljem Imre Malva.

Kui teha pisut Vihiku statistikat – kui mitmes numbris mingi autor esineb –, siis sagedasemad Vihiku autorid on (pingereas) Erkki Luuk (ka Atavistide nime all), Andreas W, Berk Vaher, Kiwa (ka ki'wa, kiwanoid), Matis Song (sageli täiendiga „kultuurigerilja“ – hilisem Värske Rõhu proosatoimetaja ning kriitik, tema eksperimentaalseid tekste võibki leida vist ainult Vihikust), Aare Pilv, Jaak Tomberg (ka tõlkijana), Priit Kruus (põhiliselt oma toimetajaks oleku ajal), Sven Vabar (tema küll ilmub Vihiku autorite hulka alles 10. numbris, on seega põhiliselt nii-öelda Tombergi-aja püsiautor). Valdur Mikita seevastu on Vihikus üles astunud vaid kahel korral. Sagedasemad rubriigid kandsid nimesid „Avantpop“ (tekstid popkultuuriga seotud nähtustest, küberpungist, elektroonilisest muusikast, tehnoloogilisest kultuurist jms), „Kiilkiri“ (õieti „Kiiłkiri“, Andreas W eranurk, mis lõpetas ajakirja, nagu toimetaja juhtkiri seda alustas), „Autopsühhograafia“ (erilaadset esseistikat ja ilukirjandust, laias laastus see, mida nimi ütleb), „Kaemuskirjad“ (kirjanduskriitikat, metafüüsikat, esseid kunsti olemusest), „Põlvnevuspäring“ (arutlusi identiteedi üle), „Usutlus“ (intervjuud), „Käilakuju“ (käsitlusi üksikautoritest), „Põhikiri“ (kirjanduse üldkäsitlusi, enamasti Erkki Luugi järjelugu „Liikide määramistabel“ modernistlikust kirjandusest), „Kõverpeegel“ (paroodiaid jm veidraid tekste), „Meedianeedja“ (meediakriitikat, sh Vihiku enda kohta), „Lapsepõlv ja kirjandus“ (EKSi seminaride ettekanded, kus kirjanikud rääkisid oma lapsepõlvlugemusest), „Skriptka“ (noorautorite tekstid, rubriik, millest kasvaski välja Värske Rõhk), „Putš ja plombiir“ (mälestusi hilisnõukogude aegsest lapsepõlvest). Vihik oli rõhutatult ebaakadeemiline (hilisemad numbrid enam mitte niivõrd) ning tema oluline roll oligi selles, et see oli (edukas) katse tuua kokku peavoolust väljapoole jäävat kirjanduslikku ja kultuurilist mõtet (kuid põlgamata ka traditsioonilisemaid vaatepunkte, nt on autorite nimekirjas Indrek Hirv, Janika Kronberg ja isegi Tartu praost Joel Luhamets). Vihiku järjekordsete numbrite esitlused olid omaette sündmused, kus seltskond kokku sai ning kus toimus erinevaid performatiivseid esinemisi.

See võimaldas juba edasisi organiseerumisvorme. Näiteks loodi 2004. aasta alguses Tartu Kunstikuu raames ID Salong (lahtiseletatuna – interdistsiplinaarne salong), mille algataja oli tollal Tartu Lastekunstikoolis performatiivset kunsti õpetanud teatritegelane ja kriitik Andres Keil (kes oli samuti üks Vihiku autoritest)³⁹ ja kus toimus näiteks eelmainitud „Tekstiläätse“ üritusi. Salongi tegevusest kasvas varsti välja tänini toimuv igasügisene festival „Eclectica“, mille peamine korraldaja oli alguses Berk Vaher ja mis koondas kunsti, muusika, kirjanduse ja filmi alternatiivsemaid ilmnemisvorme. Kuju hakkas võtma ka ekspistide võrgustik.⁴⁰

Erkki Luuk on eksp-võrgustiku ilmne kese, millest annab tunnistust ka see, et aastast 2011, mil Luuk läks akadeemilise stipendiumiga välismaale, on rühma tegevus tagasihoidlikumaks jäänud. Luuk on ülikoolis õppinud semiootikat, sel alal magistrikraadi saanud („Tähenduse lineaarne ja hierarhiline struktuur“, 2001), doktorikraadi aga üldkeeleteaduse alal („The noun/verb and predicate/argument structures“, 2009), on avaldanud ka keeleteoreetilisi artikleid välismaistes ajakirjades – nii et Luugi kirjandusliku tegevuse taustal on keele ja tähenduse süvateooria. Ta on avaldanud 2002. aastal anonüümse proosaraamatu „Ornitoloogi pealehakkamine“,⁴¹ millele anti ka Betti Alveri debüüdiauhind (sellega seoses tasub lugeda Luugi kõnet preemia vastuvõtmisel, mis avab tema arusaamu kirjanduse kohta, Luuk 2004). 2008. aastal ilmus aga kassetina „Valitud luuletused“,⁴² mis koosneb viiest vihust, igaüks sisuliselt üks tekstisükkel: „Meie inseneriteaduse suurhäire“, „Paberteater“, „Valgus tareaknas“, „Kommunistlik revolutsioon Kuul“ (autorinimeks Pideva Ja Silmnähtava Pöögelmann) ning „Prääst ja Endil“. Viimane on tegelikult rühmateos, mis sai alguse juba 2003 Vihikus välja kuulutatud konkursist, kus Luuk oli teinud remiksi K. A. Hindrey „Loomade mässust“ (peategelasteks Prits ja Endel) ning kutsus üles tegema uusi remikse; neid kogu-

39 Kirjanikuna avaldanud jutukogu „151 914 tähemärki“ (2003), vt arvustusi sellele: Afanasjev 2003b, Lopp 2003, Pai 2003, Kiigemägi, Ojaste 2003.

40 Tanel Rander täpsustab: „Eclectica festivali Berk Vaheri eelne ajalugu saab alguse Laial tänaval asunud Damtan Dance galeriist, kus toimusid skandaalsed peod, näitused, tänavaperformance'id ja aktsioonid. Festivali algsed korraldajad ja ühed Damtani asutajatest olid Risto Aaver, Kaarel Isak (osalevad siiani festivali korraldamises, ja on eksp-i passiivsed, jälgivad liikmed) ja Meelis from Tartu (Seimo Park jne), kellel on eksp-is väga oluline ja sümboolne koht.“ (e-kiri autorile, 26. jaanuar 2012.) „minumeest esindab Meelis from Tartu eksp-i mentaliteedis üht eraldi tahku, kaoselist osa [---] see kõik pärineb Damtanist [---] ja eksp pole ainult üks modernismile kalduv formaalkontseptualistlik ja eksperimentalistlik liikumine, millisena teda kindlasti efektselt legitimeerida saab, vaid ka kriitika ja protestina tõlgendatav kaootiline mõtteviis, käitumine [---] kogu see passiivsus ja hämarus jne“ (e-kiri autorile, 8. veebruar 2012)

41 Arvustusi: Korts 2003, Ravi jt 2003, Adamson 2004, Korts 2004, Pilv 2004, Vaher 2004; vt ka intervjuud Hanson 2003.

42 Arvustusi: Ala 2008, Kangur 2008, Keil 2008, Kiwa 2008, Matsin 2008, Vabar 2010.

neski terve raamatutäis, muu hulgas ka nt Kiwa, Berk Vaheri, Andres Keili ja Hans Nordbergi (= Andres Noormets) tekstid. Kui olla päris korrektne, on Luugil ilmunud veel üks raamat, pealkirjaga „“, trükiarvuga 0, kirjastuselt Kuiv Ebaarusaadavus, seda esitleti 2005. aasta oktoobris mitmes Annelinna olematu aadressiga maja trepikojas;⁴³ raamatu ilmumise kohta saadeti laiali pressiteade, mille peale Tartu Postimehe kultuuriajakirjanik Raimu Hanson tegi ka uudisloo.

Kiwa (Jaanus Kivaste) tegevusest moodustab kirjanduslik tegevus ja eksp-kirjandus vaid ühe osa, kuna tegu on laiahaardelise kunstniku ja helikunstnikuga, kellel on koostööpartnereid ja näitusi üle maailma. Viimasel ajal arendab ta oma niinimetatud nothingoloogilist projekti, kuid tema kunstiline maailm on üsna unikaalne ning komplitseeritud. Kiwa tegevusest annab hea ülevaate tema koduleht.⁴⁴ Kiwa on avaldanud kolm raamatut: luulekogu „Lastehaiglast põgenenud mänguajad“ (2002);⁴⁵ eksperimentaalse teksti *tour de force*, bibliomorfse „Roboti tee on nihe / Salatühik“ (2004)⁴⁶ ning laiema kunstilis-muusikalise projekti osana ning heliplaadiga varustatuna „metabor: skid mark of the force before the shape“ (2006, koos Kaarel Kurismaaga).⁴⁷ Lisaks ilmus 2013 tema viimaste aastate kunsti-loomingu esindav kataloog „Enter the untitled“.

Eksp. Kiwa koostatud „Kangelasema toitepiima“⁴⁸ ilmumine 2006. aastal oli ekspis esimene tõsisem manifesteerumine, selleks ajaks oli võrgustik juba mõnda aega eksisteerinud. Raamat sisaldab peale esimese „tekstiläätse“ (autoriteks Luuk, Pilv,⁴⁹ Vaher, Keil ja Kiwa) tekste Kivisildnikult, Erkki Luugilt, Marianne Ravilt, Paavo Matsinilt, Helen Uibopuult, Berk Vaherilt, Marko Laimrelt (muu hulgas tekst „Mädand Harry“, mille põhjal Laimre poolt lavastatud *performance* 5. oktoobril 2005 oli esimene NO99 ühekordsete aktsioonide reas), L5-lt, Valdur Mikitalt, Katre Väliilt, Katrin Parbuselt, Andrei Labakovilt, Mehis Heinsaarelt, Aleksander T. Yostafalt, Hedda Maurerilt, Jaak Tombergilt, Aune Ainsonilt, Kaido Tammelt,

43 Vt <http://ut.ee/~el/teosed.html>. Kõik siin mainitud netileheküljed on viimati vaadatud seisuga 28. mai 2013.

44 Vt <http://www.kiwanoid.com>.

45 Arvustusi: Lepik 2002, Vaher 2002.

46 Arvustusi: Rander 2005, Urmet 2005, Vaher 2005, Verrev 2005, Barthol Lo Mejor 2006.

47 Põhjalikum Kiwa loomingu tõlgenduskatse on Erika Reneli bakalaureusetöö (Renel 2008).

48 Arvustusi: Ala 2006, Eslas 2006, Märka 2006, Ploom 2006, Rooste 2006, Song 2006, Kiisk 2007.

49 Siinkirjutaja osalus oli küll üsna juhuslik ja napp.

Adult Wisneylt, Bibi Masolinilt, Ott Kagoverelt, Barthol Lo Mejorilt; lisaks Kaarel Kurismaa, Mihkel Kleisi ja Barthol Lo Mejori kunsti.

Eksp-võrgustik on seejärel Tartus omasoodu edasi tegutsenud, kusjuures kuigi keskseks tundub olevat tekstiline fookus (mida arendatakse mõnikord ka listis improvisatoorse kirjava-hetusena – näiteks on püütud Heinsaare algidee põhjal hulgakesi „taastada“ Rimbaud' kadumaläinud Aafrika-poeemi või kirjutatud remikse Julius Oro lasteraamatust „Muna“), on nende tegevuse nähtavamaks küljeks erinevad performatiivsed aktsioonid. Nõnda on 4. oktoobril korraldatud üritusi nimega „rahv eksp päev“, mis 2008 kandis nimetust „Väärmus, väärnus, perseverants“ ning kujutas endast kõnesid Tartu monumentide jalameil, 2009 pealkirjaga „See on väga huvitav, onu“ ning oli Emajõe rannast alguse saanud protsessioon, mille lõpus „vallutati“ Raadi, 2010. aastal aga nimega „Kesklinna lõpututel oinaväljadel“, mille sisuks oli Tartu kesklinna kõneabade alade kaardistamine – valiti välja kohad, kus pole veel kõnesid peetud, ning kuulutati need omapoolsete kõnedega kõneabadeks tsoonideks.⁵⁰

Veel valik eksp'i aktsioone uuemast ajast: 30. aprillil 2009 esitati Pärmivabrikus Erkki Luugi ooperit „Künnitunne“, 26. septembril 2009 toimus samas eksp-festival „Päkapikk jookseb vastu hekki“, 5. detsembril 2009 leidis aset ekspeditsioon „Käkimäe kägu“, mille eesmärgiks oli erinevaid teid pidi jalgsi Juhan Liivi Muuseumisse kõndida ning kogeda Liivi maastikku, seejärel toimus muuseumis kollokvium ning Martiini kummastav etendus pimedas talutoas (mille kordusettekanne juhtusin nägema ka pisut hiljem Mehis Heinsaare luulekogu „Sügaval elu hämaras“ Tallinna-esitlusel)⁵¹, 26. detsembril 2009 Von Krahlis teatris jõulumissa ettekanne, 28. detsembril 2009 Pärmivabrikus festival „Täisvereline kobras“, 23. aprillil 2010 esitati Andres Ehini juubelikonverentsil „Oopel 49“ (mis oli mõneti austusavaldus oma suurele vaimsele eelkäijale), 3. septembril 2010 toimus Emajõe-ekspeditsioon, kus laevasõidu jooksul toimusid „ettekanded, diskussioonid ja keskkonnaaatlused“⁵², 8. mail 2011 toimus festivali „HeadRead“ üritusena Tallinnas „Linna alused“ – eksp'i ekspeditsioon Tallinna bastionite alustesse käikudesse, seal pildi, heli ja teksti produtseerimine ning tulemise esitamine Kiek in de Kökis. Omaette seeria on Erkki Luugi ja c: ühisprojekt „Tammeöö“, mille kohta 2010. aasta lõpus Tallinna Linnagaleriis toimunud näitus „Keskjalvine hnott“ pressitekst ütleb nii: „kestalvine hnott“ on osa kunstnike psüühilisest seisundist „tammeöö“ (2009–...), mille tuntuimad avaldused on olnud ekskursioon „inimlik põög“ (24.02.09, tartu lunn), etendus „tammeöö“ (01.03.09, tartu pärmivabrik), tekstide

50 Dokumentatsiooni vt <http://fideelia.blogspot.com/2010/10/rahva-eksp-kesklinna-lopututel.html>.

51 Vt <http://juhanliiv.blogspot.com>.

52 Vt <http://emajoeksp.blogspot.com>.

kirjutamine samanimelise raamatu jaoks, etendused „puu tee 1-4“ (14.11.09, tallinn, kanuti gild; 04.05.10, tartu, galerii noorus; 15.10.10, celje, sloveenia; 19.11.10, tartu, y-galerii), ja y-galeriis avatud keskkond „uriaadi lõpp“ (19.11.10-11.12.10.)“ 2012. aasta septembris ilmus ka raamat „Tammeöö“, mis sisaldab muuhulgas varasemate näituste juurde kuulunud tekste ning aktsioonikirjeldusi; raamatu esitlused kujutasid endast „tammeöö“ religiooni väljakuulutamist.⁵³

Ekspistid on esinenud veelgi erinevatel kunstinäitustel nii Tartus kui ka Tallinnas, samuti on nende üritusi hulga rohkem; päris hea ülevaate neist võib saada Erkki Luugi kodulehelt.⁵⁴ Mitte otseselt ekspi ettevõtmisena välja reklaamitud, kuid ekspiga oluliselt seotud suurüritus oli 2008. aasta 25. aprillil Tallinna Kultuurikatlas ja 30. aprillil Tartu Sadamateatris toimunud *gesamtkunstwerk* „Cabaret Derrida“ (üheskoos moekunstnike sariüritusega „Mood. Tants. Performance“), kus kõrvuti eksp-artistidega esines ka välismaiseid alternatiiv-eksperimentaalseid muusikuid⁵⁵.

Ehk silmatorkavaima jälje on jätnud märtsis 2007 Rael Arteli Galeriis Tartus toimunud ja Kiwa kureeritud näitus „From Text to Machine“, millega seoses kirjutati galerii vastas olevale müürile Erkki Luugi „Ornitoloogi pealehakkamise“ moto „miski pole olulisem kui see lause“⁵⁶ (näitusel osalejate hulgas oli lisaks teistele ekspistidele ka 14NÜ).⁵⁷

Ekspi suurejoonelisim sariüritus on aga „Rahvusvaheline Konverents Teaduslik Konverents“ (RKTK), mis kujutab endast rangete nõuetega (riietus, teeside vormistus jms) teaduskonverentsi simulaakrumit, kus kas ettekannete sisu või vorm lahknevad tavapärasest. Need on pikalt kestvad ja kõigi osalejate poolt välja peetud etendused, kus säilitatakse akadeemiline väärikus ning tõsidus, kuigi ettekanded ise võtavad üsna pöörase ilme. Kuidagi

53 Vt intervjuud Luugi ja Randeriga Afanasjev 2012.

54 Vt <http://ut.ee/~el/uudis.html>, vaadata võib ka aadressi <http://nihe.ee/eksp/> (linke eesti eksperimentalistide juurde laiemas plaanis vt <http://nihe.ee/?c=contents&l=et>).

55 Vt kajastust Kiis 2008b.

56 Sama lause oli omaette kunstiteosena ka näituseruumi seinal ja püsib seal tänini, kuigi galeriid enam neis ruumides pole. 2012. aasta alguses toimusid olulised metamorfoosid tänavale kirjutatud lausega, mis oli vahepeal kujunenud tähenduslikuks Tartu maamärgiks; need tekitasid intensiivset, nii positiivset kui ka negatiivset vastukaja sotsiaalvõrgustikes. Nimelt värvis ACTA jt netivabadust piirata ähvardavate seadusaktide vastu protestiv Tartu grafitikunstnik Edward von Lõngus ehk EvL lause musta värviga üle ning kirjutas juurde „ACTA, PIPA, SOPA“ (vt aktsiooni jäädvustust ja seletust <http://evl-genius.blogspot.com.au/2012/01/miski-pole-olulisem.html>). Mõned päevad hiljem ilmus selle alla esialgne lause uuesti kirjutatuna koos lisandusega „Lootust on“ – selle autorlus on senini teadmata. Nende aktsioonidega aktiveerus ja eksplitseerus erinevaid tõlgendusi esialgse lause kui kunstiteose, tänavakunsti ja kontseptuaalse kunsti loomuse kohta, nende analüüs nõuaks aga juba tervet omaette artiklit.

57 Vt <http://nihe.ee/eksp/txtmchin/> ja Arteli galerii retrospektiivset kataloogi Hotell Pärnu 2009: 91–104, 130–133, kataloogi lõpus on ka bibliograafia näituste retseptioonist.

on saavutatud see, et konverentsi reklaamitakse Tartu ülikooli ametliku üritusena ka ülikooli kodulehel (tõenäoliselt on sellele kaasa aidanud Erkki Luugi akadeemiline staatus). Seni on neid toimunud neli: 12. veebruaril 2008 Lossi tänava õppehoone auditooriumis, 21. veebruaril 2009 Tartu ülikooli aulas, 2. oktoobril 2010 ja 30. novembril 2012 ülikooli raamatukogu konverentsisaalis. Näiteks on Erkki Luuk koos S. S. Fabrique'iga pidanud ettekande „Mõningatest seaduspärasustest rahvatantsijate rindkere temperatuuris“, Roomet Jakapi aga pidanud väga ilmeka ettekande olematus keeles, jne.⁵⁸ Lisaks toimus 5. augustil 2010 RKTk eelüritus, samade reeglite järgi, kuid vabamas keskkonnas läbi viidud ettevõtmine, mille nimi oli igal kasutuskorral erinev (nt „rahvusvaheline shnjää teaduslik mutiauk“, „rahvusvaheline saabas teaduslik kungsgarten“, „rahvusvaheline leegion teaduslik vohauluahov“ jne).

Ekspi meililist sisaldas 2012. jaanuari seisuga 97 liiget, kuid suurem osa neist on lihtsalt infot jälgiv publik. Aktiivsemate liikmete hulka kuulub veel nt Chanel, kes viimasel ajal esineb lihtsalt nimemärgi c: all. Tema pärisnimi on Tanel Rander, juristikarjäärast loobunud eksperimentaallooja, sajandi algul olnud Chanel Rantie' nime all lühiealise rühmituse Mung liige (koos Peeter Helme ja Toomas Verreviga),⁵⁹ ta on Chaneldiori nime all Kivisildniku kirjastuses JI avaldanud verise romaani tänapäeva kontoriinimeste elust „Kontrolli alt väljas“ (2008).⁶⁰ Rander on EKA doktorandina teinud mitu uurivat kunstinäitust, mis keerlevad Ida-Euroopa kontseptsiooni ning kolonialismi teemade ümber.⁶¹ Barthol Lo Mejour (Pärtel Vissak) on tegelenud nii heli, kunsti kui tekstiga, teeb alternatiivset elektropoppi ning on avaldanud proosaraamatu „Popdada 2007–2008“ (2008).⁶² Ekspi üritustel on osalenud näiteks mõned muusika vallas tegutsevad mehed, nagu DJ ja plaadifirma Robodada⁶³ omanik Sigue Sigue Fabrique⁶⁴ või ansambli Kreatiivmootor solist (ning filosoof, spetsialist George Berkeley alal) Roomet Jakapi. Kirjanikest on eksp-aktsioonidel esinenud veel näiteks Jaan Malin ehk Luulur oma sürrealistlike häälutustega, millega on viimasel ajal leidnud ka rahvusvahelist tunnustust (2009. aastal Berliinis toimunud festivali European Poetry Slam Days saavutas 3. koha; eksp-kirjandusele lähim on ehk tema 2001 ilmunud raamat „Paraluulud“,⁶⁵ häälutustest on

58 Salvestusi kolmest viimasest konverentsist saab vaadata Tartu Ülikooli Televisiooni kodulehelt www.uttv.ee.

59 Mungi kohta vt nt Kruus 2003, Verrev 2003, Helme 2004.

60 Arvustusi: Afanasjev 2008, Kressa 2008, Rooste 2008, Ross 2008, Jets 2009.

61 Randeri tegevust kajastab mitu erinevat blogi, alustuseks võib soovitada <http://chnldr.blogspot.com/>.

62 Arvustusi: Garšnek 2008, Põdra 2008, Põldver 2009, Pärnits 2009, Vaher 2009.

63 Vt <http://www.robodada.com>.

64 Soovitada võib tema Youtube'i kanalit nimega “vabrik”, kus leidub materjale eksp-ürituste kohta.

65 Arvustusi: Mikiver 2000, Pilv 2000, Vaher 2000b.

2010 ilmunud CD „ON“,⁶⁶ 2010 ilmus ka luule valikkogu „Alati vahe“⁶⁷), sürrealismi traditsioonide jätkaja noorima põlvkonna hulgas Urmo Mets (tema luulekogu „Toimumata tulvade toimik“⁶⁸ sai 2008. aastal Alveri debüüdi-preemia), Sven Vabar (kes on siin-seal avaldanud omapäraseid novelle ning sai 2011. aastal ka Tuglase novelliauhinna), luuletaja Jüri Kolk (ilmunud on „Barbar Conan peeglitagusel maal (ja mis ta seal rääkis)“, 2009,⁶⁹ ja „Jää on paksem kui veri“, 2012 ja „Seitse surmavoorust“, 2013)) ja viimase kümnendi üks huvitavaid uusi prosaiste Anti Saar.⁷⁰

Mainida tuleks ka Sven Vabari koostatud antoloogiat „Mitte-Tartu“ (2012), mille autorikond sisaldab hulga siinses kontekstis nimetatud inimesi (Vabar ise, Mehis Heinsaar, Kiwa, Erkki Luuk, Aare Pilv, Tanel Rander, Anti Saar, Jaak Tomberg, Berk Vaher, Andreas W, lisaks Joanna Ellmann, Meelis Friedenthal, Kaja Pae, Lauri Pilter ja Maarja Pärtna).⁷¹

Kõik see on märkimisväärselt Tartu-keskne, aga kuivõrd eellugu – 14 NÜ – on sündinud Tallinnas, siis võiks ka siinse teksti lõpetada autoritega, kes pärinevad mitte Tartu luhakliimast Luunja valguse paistelt, vaid Eesti Humanitaarinstituudi filosoofilisest atmosfäärist. Ootuspärasel kombel on kõige suuremat tunnustust leidnud nad siiski Tartu kirjandusringkondadest, kes tajus nende ühisosa või sobituvust nn Tartu avangardiga – nende ühisraamat sai Alveri debüüdiauhinna. See on mõistagi Mart Kanguri, Ivar Ravi ja Jaak Ranna raamat „Jaak Rand ja teisi jutte“ (2005),⁷² keelt ja kirjanduskonventsioone üsnagi eksperimentaalselt kohtlev tekstikogu. Nagu ka 14 NÜ puhul, on mängus jälle üks pseudonüümne Ravi (mis niimoodi kordudes toob vägisi mällu plinkima legendaarse Ülo Kiple „haiguste ravi“). Seltskonnast on hiljem omaette raamatu avaldanud Mart Kangur – luulekogu „Kuldne põli“

66 Arvustus: Ehin 2010.

67 Arvustus: Ehin 2011.

68 Arvustus: Truman 2008.

69 Arvustusi: Mets 2010, Märka 2010, Sild 2010.

70 Ekspi kohta võib kuulata Klassikaraadio saadet „Kunstiministeerium“ (16. september 2010), kus asjast räägivad Erkki Luuk ja Tanel Rander (http://klassikaraadio.err.ee/helid?main_id=1104713). Kogu selle kogumi piirid nii isikuti kui tekstide kaupa on muidugi tinglikud ning sõltuvad alati mingil määral piiritõmbaja intuitiivselt suvast või kontseptualiseerivatest taotlustest – nt Kiwa juhtis tähelepanu sellele, et siinses kontekstis võiks mainida ka Kivisildniku tekste „Märg Viktor“ (1989) ja „Kutse“ (1997) ning Hasso Krulli hüpertextuaalset luuletust „Trepp“ (1996; <http://www.eki.ee/kodud/krull/>). Kui ma neist siin lähemalt juttu ei tee, siis eelkõige teatavast kirjandusloolis-kanoonilisest eelhoiakust lähtudes, kuna pean siin tutvustatava kogumi puhul oluliseks ka selle sihilikku marginaalsust või ükskõiksust kirjandusvälja keskme ümber käivate „võimumängude“ suhtes.

71 Arvustusi: Luiga 2012, Matsin 2012, Pesti 2012, Rooste 2013.

72 Arvustusi: Pilv 2005, Raud 2005, Samarüütel 2005, Trinity 2005, Kuusk 2006.

(2009).⁷³ Mainida võiks ka samast vaimsest keskkonnast pärit Jan ...metsa (Jan Jõemets) luulekogu „Teiste sõnadega“ (2009).⁷⁴

Samuti võib siinkohal mainida Mungis tegutsenud Toomas Verrevit, kes on avaldanud romaani „Margot“ (2003),⁷⁵ ostutšekkidest koosneva „Luuletused“ (2004)⁷⁶ ja Kiwa Noidi piltidega lasteraamatu „Aktiva ja Passiva“ (2007).⁷⁷

*

Kokkuvõtvad üldistused ning kogu loetletu sisemiste dünaamikate ja eri suundumuste nüansierinevuste läbimõtestamine jäägu edaspidiste käsitluste teha, olgu need siinkirjutajalt või kelleltki teiselt. On selge, et eesti nullinate kirjandusprotsessi (eriti Tartus) tervikpilt oleks ilma selle risoomita ebatäielik. Võib ka arvata, et tuleviku eesti kirjanduses on sellel kirjanduslikul suundumusel oma võrsed, mis on ehk vähem pinnaalused, kui praeguse üldpildi järgi paistab. „Eraldi protsess“ jätkub, sest paranoiakriitika on definitsiooni poolest lõppematu projekt.

Kirjandus

Adamson, Jaanus 2004. Erkki Luuk: tähenduse ohverdamine. – Vikerkaar, nr 3, lk 86–90.

Afnasjev, Vahur 2001. Konstrueerunud isamaa. – Looming, nr 12, lk 1895–1896.

Afnasjev, Vahur 2003a. Psaikobilli paneb tajud liikuma. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 17. jaan.

Afnasjev, Vahur 2003b. Andres Keil kütib Suurt asja, kätte saamata. – Postimees, 8. aug.

Afnasjev, Vahur 2008. Räpase Jenowewa verine eluaeg. – Looming, nr 8, lk 1266–1267.

Afnasjev, Vahur 2012. Tammeöö pürib religiooniks. – Eesti Ekspress, Areen, 6. okt.

Ajaloo ilu 2008. – Müüri-leht, nr 1, veebr.

Ala, Janar 2006. Mitte-nii-päris-kirjandus. – Sirp, 13. okt.

Ala, Janar 2008. Erkki Luugi aeg ja kapslid. Ja Pöögelmann. – Postimees, 29. juuli.

Andreas W 2012. Ümberdefineeritud alkeemia. – Eesti Ekspress, Areen, 1. märts.

Barthol Lo Mejer 2005. Kiwa – roboti tee on nihe. – Värske Rõhk, nr 8, lk 77–78.

Contra 2003. [Arvustus Berk Vaheri raamatule „Lugulaul“.] – Eesti Ekspress, Areen, 9. jaan.

73 Arvustusi: Krull 2009b, Kareva 2010, Kressa 2010, Oja 2010.

74 Arvustus: Ott 2010.

75 Arvustusi: Kiigemägi, Ojaste 2003, Rooste 2003, Tali 2003, Vaher 2003b.

76 Arvustusi: Kivisildnik 2005, Morti 2004, Urmet 2004.

77 Arvustus: Kaalep 2008.

- Ehin, Andres** 1999. Koirohust rajatis. – Vikerkaar, nr 2–3, lk 160–162.
- Ehin, Andres** 2010. Laloula. – Looming, nr 8, lk 1173–1174.
- Ehin, Andres** 2011. BRUE ÜÜ (ÜÜÜ). – Sirp, 21. jaan.
- Eslas, Urve** 2006. Nihkes keelega tekstikogumik. – Postimees, 22. sept.
- Garšnek, Kaur** 2008. „Popdada“ – tehtud suhkrust ja jahust ja maasikavahust. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 21. nov.
- Haav, Margus** 2003. Nelja märk. – Sakala, 11. veebr.
- Hanson, Raimu** 2003. Raamat salatseb autori nimega. – Postimees, 5. veebr.
- Helme, Peeter** 2004. Kuidas eesti kirjandus ei lõppenud. MUNGI tõus ja langus. – Vihik, nr 6, lk 3–9.
- Hotell Pärnu** 2009. Rael Artel Gallery. Non Profit Project Space 2004–2008. Toim Rael Artel. Pärnu.
- Jets, Kairi** 2009. Eesti psühhopaat. – Värske Rõhk, nr 17, lk 81–83.
- Kaalep, Tõnu** 2008. [Arvustus Toomas Verrevi raamatule „Aktiva ja Passiva“]. – Eesti Ekspress, Areen, 28. veebr.
- Kangur, Mart** 2008. Cool Hand Luuk. – Vikerkaar, nr 9, lk 103–105.
- Kareva, Doris** 2010. Kvandiline pidevus ehk Lugemise ülelugemine. – Sirp, 12. veebr.
- Karulin, Ott** 2001. USA tragöödia eesti teatrilaval. – SL Õhtuleht, 26. sept.
- Karulin, Ott** 2002. Kus see tehnoloogiline teater on? – Sirp, 19. aprill.
- Kaus, Jan** 2001. Teksti kaval lähedus. – Sirp, 19. okt.
- Kaus, Jan** 2002. 14NÜ: piinariist loojutustamisele. – Vihik, nr 2, lk 21–27.
- Kaus, Jan** 2003a. Poolsumnud autor. – Jan Kaus, Läbi minotauruse. Artikleid aastatest 1998–2002. Tallinn: Sirp, lk 40–55.
- Kaus, Jan** 2003b. Blondi Marianne ontoloogia. – Jan Kaus, Läbi minotauruse. Artikleid aastatest 1998–2002. Tallinn: Sirp, lk 56–63.
- Keil, Andres** 2001a. Ma ei saa mitte midagi aru. – Sirp, 13. juuli.
- Keil, Andres** 2001b. Teatrilabori tunnustuseks 2 ehk Kuidas ma seekord aru sain. – Sirp, 28. sept.
- Keil, Andres** 2008. Erkki Luugi väga valitud luuletused. – Eesti Päevaleht, Laupäev, 3. mai.
- Keil, Andres, Berk Vaher** 2001. Navigaator Brandoni amööbne narratiiv. – Sirp, 7. dets.
- Kiigemägi, Kristel, Sirli Ojaste** 2003. Proled ja poeedid. – Sirp, 17. okt.
- Kiis, Margus** 2008a. Budapest ehk legendaarne maja Emajõe ääres. – Müürileht, nr 1, veebr.
- Kiis, Margus** 2008b. „Cabaret Derrida“ kui postmodernismi kriisi näide. – Sirp, 9. mai
- Kiisk, Karin** 2007. Kirj + m2ng = miip mikro eksp. – Värske Rõhk, nr 9, lk 74–75.
- Kivisildnik** 2005. Intelligentne Verrev. – Vikerkaar, nr 3, lk 100–101.
- Kiwa** 2008. Eelsürrealist Luuk, ookeani kohalt vaadatuna. – Postimees, AK, 27. sept.
- Klee, Liisa** 2000. Mugiv muna: õrn Rebu ja Pasuna-koor. – Sirp, 24. nov.
- Klee, Liisa** 2001. Nipernaadi maagilised seiklused Põlvamaal. – Sirp, 2. nov.
- Korts, Eliina** 2003. Erkki Luuk pakub meile rõõmu mitte aru saada. – Postimees, 8. aug.
- Korts, Eliina** 2004. Rõõm mitte aru saada. – Postimees, 3. jaan.
- Kraavi, Janek** 2001. Semiootiline seiklus eikusil. – Postimees, 16. nov.
- Kraavi, Janek** 2002. Tunnetuslik Odüsseia ja Püha Graal. – Postimees, 6. dets.

- Kraavi, Janek** 2003. Traumaturgia. Teksti ja teatri vahel. – Teatrielu 2002. Koost Sven Karja, Tiina Ritson, Anneli Saro. Tallinn: Eesti Teatriliit, lk 110–131.
- Kressa, Kaarel** 2008. Kolme kirjaniku jumalikud ilmutused. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 28. märts.
- Kressa, Kaarel** 2010. Märgiteadliku mehe villane kangas. – Eesti Päevaleht, 5. veebr.
- Krull, Hasso** 1999. Uudsus või originaalsus? Kõik luuleraamatud 1998. – Looming, nr 3, lk 409–429.
- Krull, Hasso** 2009a. „Vaikus, mille keskpunkt asub põldlas“. Valdur Mikita impamppoeetika. – Hasso Krull. Paljusus ja ainulisus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 137–143.
- Krull, Hasso** 2009b. Keeleusaldus. – Vikerkaar, nr 12, lk 107–113.
- Kruus, Priit** 2003a. 80's coming back. – Vikerkaar, nr 3, lk 89–92.
- Kruus, Priit** 2003b. Kloaak. Suurenev auk. – Vihik, nr 4, lk 73–78.
- Kruusa, Kalju** 2004. [Arvustus Kaspari raamatule „Ummakumma“]. – Eesti Ekspress, Areen, 12. veebr.
- Kuusk, Katri** 2006. Ühtlasi jutustab. – Värske Rõhk, nr 6, lk 76–77.
- Lepik, Jana** 2002. Lasteaiast põgenenud Lottad. – Sirp, 6. dets.
- Lopp, Neeme** 2002. Sabasööja draakon ja lindude keel. – Sirp, 20. sept.
- Lopp, Neeme** 2003. 6702 tähemärki. – Vikerkaar, nr 10/11, lk 177–180.
- Loog, Alvar** 2004a. Logosega loom närib puuri. – Vihik, nr 7, lk 3–9.
- Loog, Alvar** 2004b. Värvilisi unenägusid Artur Tõhk! – Sakala, 2. märts.
- Loog, Alvar** 2007. Melanhoolia a la surréalisme. – Vikerkaar, nr 1–2, lk 174–178.
- Luiga, Martin** 2012. Mitte-Tartu. – Vikerkaar, nr 9, lk 101–103.
- Luks, Leo** 2001. Kriitiku raamat kriitikutele ja ei kellelegi. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 5. okt.
- Luks, Leo** 2008. Vastumõtlemise sotsiaalne, loomalik ja masin(g)lik tahk. – Looming, nr 10, lk 1586–1588.
- Luuk, Erkki** 2001a. Äpardumise kunst. – Vikerkaar, nr 1, lk 98–99.
- Luuk, Erkki** 2001b. Milline võiks olla tehnoloogiline teater? – Sirp, 29. juuni.
- Luuk, Erkki** 2003a. Lendav Hollandlane etendas eksperimenti. – Tartu Postimees, 21. jaan.
- Luuk, Erkki** 2003b. Lõpu algus. – Teater. Muusika. Kino, nr 2, lk 48–51.
- Luuk, Erkki** 2003c. Eesti teatri killud festivalipeeglis. – Teater. Muusika, Kino, nr 11, lk 26–31.
- Luuk, Erkki** 2003d. [Arvustus Berk Vaheri raamatule „Lugulaul“]. – Eesti Ekspress, Areen, 16. jaan.
- Luuk, Erkki** 2002. Paranoiakriitika. – Vihik, nr 3, lk 27–31.
- Luuk, Erkki** 2004. Autori surm jms. – Vikerkaar, nr 3, lk 84–86.
- Luuk, Erkki** 2005. [Arvustus Berk Vaheri raamatule „Sekeldaja päevad“]. – Eesti Ekspress, Areen, 31. märts.
- Luuk, Erkki** 2008. Eksperimentaalne tekst: kummitused ja predikaadid. – Vihik, nr 14, lk 52–65.
- Maiste, Valle-Sten** 2000. [Arvustus Paavo Matsina „Aabitsale“]. – Postimees, Arter, 21. okt.
- Maiste, Valle-Sten** 2002. Hüüa kas või psühholoogilist draamat tagasi. – Postimees, 18. dets.
- Matsin, Paavo** 2008. Valgus tareaknas. – Sirp, 24. okt.
- Matsin, Paavo** 2010. Professor Koti ettekanne umbusukomisjonile. – Sirp, 11. juuni.
- Matsin, Paavo** 2012. Mitte-Tartu marsib! – Sirp, 17. aug.

- Mets, Urmo** 2010. Kes ja kus on Barbar Conan? – Värske Rõhk, nr 21, lk 88–90.
- Mihkelev, Anneli** 2000. Nagu laulu ilus tuline oja... – Sirp, 14. aprill.
- Mikiver, Ilmar** 2000. Kuhu lähed, eesti sürrealism? – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 678–680.
- Morti, Fagira D.** 2004. Algaja detektiivi käsiraamat. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 18. juuni.
- Mägi, Marko** 2001. Ameerika lavastamine. – Eesti Ekspress, Areen, 11. okt.
- Mägi, Marko** 2002a. Kirjandus või vormistatud happening. – Eesti Ekspress, 14. nov.
- Mägi, Marko** 2002b. Täielik dada. – Eesti Ekspress, Areen, 5. dets.
- Märka, Veiko** 1995. Kaks tõelist muinasjuttu. – Kultuurileht, 28. aprill.
- Märka, Veiko** 2000. Ega raamat ole lugemiseks. – Looming, nr 4, lk 627–630.
- Märka, Veiko** 2006. Sügavalt miibi sisse astunud tartlased. – Vikerkaar, nr 10–11, lk 174–178.
- Märka, Veiko** 2010. Elevant, portselanipood ja liimpott. – Looming, nr 5, lk 732–733.
- Nooni, Jukko** 2005. Sekeldaja teguderohked päevad. – Sirp, 11. veebr.
- Oidsalu, Meelis** 2012. Intellekti uhmer ja püha padi. – Sirp, 10. veebr.
- Oja, Arno** 2011. Lingvistiline sülelus maagilises teatris. – Eesti Päevaleht, 24. sept.
- Oja, Martin** 2010. Kodu ja võõrsil. – Looming, nr 5, lk 729–731.
- Ott, Margus** 2010. ... – Vikerkaar, nr 4-5, lk 186–191.
- Pai, Tiina** 2003. Üks korraliku välimusega raamat. – Looming, nr 9, lk 1426–1428.
- Pesti, Mele** 2012. Üksildane teine Tartu. – Eesti Ekspress, Areen, 26. juuli.
- Pilv, Aare** 2000. Parabiootiline osutamine. – Looming, nr 8, lk 1267–1270.
- Pilv, Aare** 2004. Kohvilektüür. Subsistentsialistlikust lausest. – Vikerkaar, nr 3, lk 91–95.
- Pilv, Aare** 2005. Kummatud jutud. Kohvilektüür 2. – Looming, nr 10, lk 1585–1590.
- Pilv, Aare** 2006. Sünesteesia ehk Paabeli-eelne keel. Pseudoteoloogiline Mikita-tõlgendus. – Vikerkaar, nr 10–11, lk 155–161.
- Pilv, Aare** 2008. Täissihitis ehk Teemantsuutra ehk Autompsyko Supervegos ehk... – Vikerkaar, nr 10–11, lk 191–196.
- Pilv, Aare** 2012. Kas on olemas Ehini-järgsus? – Täiskui: Andres Ehin. „*Studia litteraria Estonica*“ 12. Koost Arne Merilai. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 270–280.
- Ploom, Triin** 2006. „Kangelasema toitepiim – tekstiläätš“. – Eesti Ekspress, Areen, 2. nov.
- Priimägi, Linnar** 2001. „Tolmu ja värvide“ põrmust. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 23. nov.
- Prints, Kairi** 2012. Hoolib. – Vikerkaar, nr 9, lk 110–113.
- Pöldra, Triin** 2008. Popdada, Dadapop, Dodapap. – Postimees, AK, 8. nov.
- Põdersoo, Sirle, Aare Pilv** 2003. Silmatagusest teatrist. – Sirp, 24. jaan.
- Pöldver, Piret** 2009. Sädelev ja roosa. – Looming, nr 4, lk 581–583.
- Pärnits, Mikk** 2009. Uued, maasikahaisulised tuuled kirjanduses. – Värske Rõhk, nr 17, lk 84–87.
- Rander, Tanel** 2005. Raamatututvustus. – Sirp, 11. veebr.
- Rato, Jüri** 1995. Nägemus Pesunaise hukkimisest – SÜNDmus ehk müüt. – Postimees, 29. juuli.
- Raud, Rein** 2005. Filosoof Martin Heidegger kohtub kirjanik Jorge Luis Borgesega, tulemuseks 1:1. – Postimees, 2. dets.
- Raudam, Toomas** 2003. Eel-raamat. – Vikerkaar, nr 3, lk 83–86.

- Ravi, Marianne; Maarja Vaino, Paavo Matsin** 2003. Must kast. – *Sirp*, 4. aprill.
- Remsu, Olev** 2003. Laul matab loo. – *Looming*, nr 4, lk 622–624.
- Remsu, Olev** 2012. Teispoolsus vist läbi nähtud. – *Looming*, nr 4, lk 738–740.
- Renel, Erika** 2008. Neo-avangardseid tekstiloomeviise uuemas eesti kirjanduses. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, eesti kirjanduse õppetool.
- Rooste, Jürgen** 2001. Seal on teine Berk. – *Postimees, Arter*, 29. sept.
- Rooste, Jürgen** 2003. Oli kord kaks kirjandust. – *Sirp*, 6. juuni.
- Rooste, Jürgen** 2004. Kes on tõusmas relvile? – *Sirp*, 9. aprill.
- Rooste, Jürgen** 2006. Lugeja surm. – *Sirp*, 15. dets.
- Rooste, Jürgen** 2008. Paariad ja kirjandusseparatistid. – *Sirp*, 20. märts.
- Rooste, Jürgen** 2013. Mitte-Tartu deemonid. – *Looming*, nr 1, lk 131–133.
- Ross, Johanna** 2008. Üks väga võrreldav raamat. – *Vikerkaar*, nr 10–11, lk 188–191.
- Ruben, Aarne** 2000. Närviline ja nahaalne tulnukas. – *Eesti Päevaleht, Arkaadia*, 10. nov.
- Salar, Salmo** 2008. Mikita homöopaatiline käsiapteek. – *Vikerkaar*, nr 10–11, lk 197–201.
- Samarüütel, Mihkel** 2005. Märkmeid Jaak Rand jt raamatust. – *Vikerkaar*, nr 6, lk 110–112.
- Selg, Peeter** 2002. Nelja noorkirjaniku esimene tervitus. – *Postimees*, 30. nov.
- Sepandi, Armo** 2007. Tuba kui prügikast. – *Kodukiri*, nr 6, lk 76–80.
- Serpent, François** 1999. Ei kymmet, ei kolmekymmet. – *Looming*, nr 7, lk 1101–1103.
- Sikk, Monica** 1996. Avangard muutuvale inimesele. – *Õhtuleht*, 16. veebr.
- Sild, Ivar** 2002. Kolm ilmarada ja jumalat. – *Sirp*, 5. aprill.
- Sild, Ivar** 2010. Pidevmuiet loov luule. – *Sirp*, 3. veebr.
- Sinijärv, Karl Martin** 2003. Ei lugu, ei laul. – *Eesti Päevaleht, Arkaadia*, 14. märts.
- Sirkel, Mati** 1998. Keegi ei karju ega kakle, keegi ei tulista. – *Looming*, nr 3, lk 475.
- Sommer, Lauri** 2001a. Haaknõela vari. – *Vikerkaar*, nr 2–3, lk 81–90.
- Sommer, Lauri** 2001b. Elektroonik Vikerraadios. – *Sakala*, 2. okt.
- Sommer, Lauri** 2002. Diktofonishamanism. – *Vikerkaar*, nr 1, lk 79–84.
- Sommer, Lauri** 2003. Privaatkirjandusest. – *Vikerkaar*, nr 3, lk 64–72.
- Sommer, Lauri** 2007. Ka pungi tee jätab jälje. – *Vikerkaar*, nr 6, lk 25–50.
- Sommer, Lauri** 2008a. Mälestusi Tartu avangardist. – *Müürileht*, nr 4, suvi.
- Sommer, Lauri** 2008b. Märkmeid teadvusemuutustest. – *Vihik*, nr 13, lk 28–38.
- Song, Matis** 2006. Analüüs toimib. – *Vikerkaar*, nr 10–11, lk 178–179.
- Soolo, Liina** 1995. Avangard pole naljaasi. – *Noorus*, nr 2–3, lk 26–27.
- Soomets, Triin** 1995. Valge ja kollane. – *Keel ja Kirjandus*, nr 11, lk 778–779.
- Sägi, Stella** 2005. Berk Vaher kirjutab oma õpiaastatest. – *Postimees*, 5. märts.
- Tali, Piret** 2003. Pildikesi suure sugumürsu elust. – *Eesti Päevaleht, Arkaadia*, 12. dets.
- Tomberg, Jaak** 2001. Kohv ja kuuldavus. Erisus ja mina. – *Sirp*, 21. dets.
- Tomberg, Jaak** 2003a. „Lugulaul“ eirab ettekirjutusi. – *Postimees*, 17. jaan.
- Tomberg, Jaak** 2003b. Loost ja laulust. Kiriusutus Berk Vaheriga. – *Looming*, nr 7, lk 1090–1097.

- Tomberg, Jaak** 2004. Ekstrapolatiivne kirjutamine. Tulevikukirjutuse poetikast. *Studia litteraria Estonica* 7. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tomberg, Jaak** 2011. Kirjanduse lepitav otstarve. Tallinn-Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Trinity, André** 2005. Grupp autoreid geniaalsuse piirimail laamendamas. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 4. märts.
- Truman, Mihkel** 2008. Voolavusest, mida märkab vaid tunguusi pistriku silmateras. – Värske Rõhk, nr 16, lk 82–84.
- Ulfisak, Maria** 2002. Etendus räägib kadunud ajast. – Eesti Päevaleht, 10. det.
- Urmet, Jaak** 2001. Teatrilabori „Ameerikat“ varjutab hämarus. – Eesti Päevaleht, 9. okt.
- Urmet, Jaak** 2004. Kes need jäljed siia jättis...? – Sirp, 9. juuli.
- Urmet, Jaak** 2005. Kas kõik, mis raamatu kujul välja antakse, on kirjandus? – Looming, nr 6, lk 935–937.
- Vabar, Sven** 2002a. Autobiograafiline raamat, mida ei tohiks olemas olla. – Looming, nr 3, lk 461–463.
- Vabar, Sven** 2002b. Valdur Mikita tontlikud kataloogid. – Looming, nr 5, lk 755–762.
- Vabar, Sven** 2006. Pakk teed, mis hõlmab universumit. – Vihik, nr 11, lk 41–45.
- Vabar, Sven** 2010a. [Arvustus Valdur Mikita raamatule „Metsik lingvistika“]. – Eesti Ekspress, Areen, 18. nov.
- Vabar, Sven** 2010b. [Arvustus Erkki Luugi raamatule „Valitud luuletused“]. – Eesti Ekspress, Areen, 14. okt.
- Vabar, Sven** (koost) 2011a. Luhtatulek. Ekslemisi Mehis Heinsaare tihnikutes. Etüüde nüüdiskultuurist 3. Toim Mari Laaniste. Tartu–Tallinn: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Vabar, Sven** 2011b. Eesti kõige helisevam raamat. – Eesti Ekspress, Areen, 22. sept.
- Vadi, Urmas** 1998. Surnud rotid, kaaned ja lipikud. – Sõnumileht, 11. märts.
- Vaher, Berk** 2000a. Variantidega võrdlusi ajastuvahetusele. – Postimees, 14. juuni.
- Vaher, Berk** 2000b. Jaan Malin – heinaline kodusviibija. – Postimees, Arter, 27. mai.
- Vaher, Berk** 2001. Katse püüda kinni sfinksi hingatud elu. – Postimees, 28. sept.
- Vaher, Berk** 2002. Totaalteose otsinguil. – Postimees, 14. sept.
- Vaher, Berk** 2003a. InsPiraatide kognitiivne realism. – Eesti Ekspress, Areen, 9. jaan.
- Vaher, Berk** 2003b. Nokatäite vahel. – Vikerkaar, nr 7–8, lk 174–178.
- Vaher, Berk** 2004a. Lõikeserva ruumkeha: marginaaliaid mikrokosmilisele kirjandusele. – Vihik, nr 7, lk 10–12.
- Vaher, Berk** 2004b. Raiutud puude linnukeeled. – Keel ja Kirjandus, nr 4, lk 216–217.
- Vaher, Berk** 2005. Nihe ja süütuse masinad. – Vikerkaar, nr 9, lk 94–100.
- Vaher, Berk** 2008. Trikster ja trikster. Vanapaganatosin ülestähendust. – Sirp, 25. juuli.
- Vaher, Berk** 2009. [Arvustus Barthol Lo Mejori raamatule „Popdada“]. – Eesti Ekspress, Areen, 5. veebr.
- Vaher, Berk** 2012. Suurväike Mikita: ulmad, krutsikud ja nukrusjoud. – Vikerkaar, nr 6, lk 107–114.
- Vaher, Berk, Aare Pilv** 2002. Oh ja Ah matkal. – Sirp, 25. jaan.
- Vaher, Berk, Aare Pilv** 2004. Akna varastamine: eesti Y-kirjandus. – Vihik, nr 9, lk 3–13.

- Vaher, Berk, Andreas W** 2003. Seminar nr 5: „aurora temporalis“. – Vihik, draama eri, lk 77–104.
- Vaino, Maarja** 2007. Johannes Üksi – tegelane kirjanduse mitteteadvusest. – Kriteerium. Valik artikleid 2006–2007. Toim Peeter Helme. Tallinn: Eesti-Kambodža MTÜ, lk 21–26.
- Vaino, Maarja, Marianne Ravi, Paavo Matsin** 2002. Kuumus: blasfeemia eesti kirjanduses – Johannes Üksi. – Sirp, 15. veebr.
- Valper, Valdo** 1999. Marko Kompus loodab lugejale. – Võrumaa Teataja, 8. mai.
- Valper, Valdo** 2001. Kompuse raamat-raamat. – Vikerkaar, nr 5–6, lk 177–179.
- Veidemann, Rein** 2001. Käekirja proovid. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 26. jaan.
- Veidemann, Rein** 2002. Kirjamees Berk Vaheri paratekstid. – Postimees, 8. märts.
- Verrev, Toomas** 2003. II Manifesto. – Sirp, 31. jaan.
- Verrev, Toomas** 2005. Esmapilgul jahmatav, süvenedes mõistetav kirjanduslik kunsttükk. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 4. märts.

Aare Pilv – MA eesti kirjanduse alal, Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse teadur. Peamised uurimishuvid on kaasaegne eesti kirjandus, minakirjutus ning teised kirjandusliku identiteediloomel viisid, suhted kunstilise ja sotsiaalse/poliitilise diskursi vahel ning nõukogude kirjanduse tänapäeva perspektiivist tõlgendamise probleemid.

E-post: aare.pilv@mail.ee.

A Small Guide to the (Tartu) Paranoiac-Critical Rhizome*Aare Pilv*

The paper gives an overview of a network of authors who have been active since the end of the 20th century, mainly (but not only) in Tartu. They can be characterized as having an experimental attitude and maintaining distance from the literary mainstream, but at the same time they do not try to be consciously polemical or novatory, because partly they repeat the techniques of the 20th century avant-garde and, what is maybe more important, they sidestep the dialectics of innovating or altering the literary canon. The network is not strictly organized; it is rather a rhizome that has some denser nodes (literary journals and mailing lists). There have been different attempts to name the phenomenon: Tartu avant-garde, microcosmic literature, cognitive realism, Y-literature, “eksp” and so on. I have chosen “paranoiac-critique” as the term that best captures the common characteristics of these authors and their artistic practices (some of the authors are active not only as text writers, but also as conceptual artists).

The paper then gives a list, with commentary, of the most important groups and individuals of that movement. In the role of “predecessors” are the group 14NÜ (Paavo Matsin, Mait Laas, Marianne Ravi et al.), which also experimented with the format of the book, and a company in Tartu that developed a specific actionist stylistics called “mugiv” (Marko Kompus, Mehis Heinsaar, Martiini, Kaspar et al.). The sovereign figure in the experimental network is Valdur Mikita, who has also academically researched the problems of creativity; he is also a theoretician and metapoet. An important institution for the network has been the literary journal *Vihik* (initiator Berk Vaher); the later editor of the journal Jaak Tomberg has also participated in activities of the Tartu Theatre Laboratory (managed by Andreas W), which has experimented with “technological theatre”. In the middle of the first decade of the 21st century the network has gathered around the mailing list “eksp”, whose central figure is Erkki Luuk. Kiwa (also known as a conceptual and sound artist), Tanel Rander et al. are also important authors of the network. The poetics of the authors sometimes resembles classical avant-gardism (surrealism and dadaism), sometimes it is connected with ideas of schizoanalysis, and sometimes it is a mixture of absurdism and stylistic play. Beside texts, an important role is played by specific performative events, e. g. the annual “International Conference, Scientific Conference”, which rigidly follows the format of a scientific conference, but the content of the “papers” extends from pure glossology to sophisticated mock-research.

The main purpose of the paper is to sketch a map of this peculiar phenomenon in the contemporary Estonian literary field and to create an initial database of works and reception for further analyses.

Aare Pilv – MA in Estonian literature. Researcher at the Under and Tuglas Literature Centre. His main research interests are contemporary Estonian literature, self-writing and other modes of the literary construction of identity, relations between artistic and social/political discourses, and problems of the interpretation of Soviet literature from today's perspective.

E-mail: aare.pilv@mail.ee.